

In order for the current receivables not to become overdue or long-term, the author considers it necessary to detail analytical accounting. Thus, in accounting it is expedient to group accounts receivable by: origin (goods, works, services); the term of arrears (monthly, quarterly, semi-annually).

Consequently, public institutions working in market conditions and carrying out production and financial activities are not insured against the risk of non-payment of receivables. Also, current accounts receivable should be included in the balance sheet at net realizable value, and therefore it is necessary to provide a mechanism for creating a reserve of doubtful debts. The amount of such a provision will reduce the original cost of current receivables and thus reflect the carrying amount of the receivable, which is called "net realizable value". Based on this, it would be advisable to introduce an active synthetic account "Reserve of doubtful debts".

The loan "doubtful debt reserve" will show the creation of a reserve of doubtful debts in correspondence with the accounts of expense accounting, by debit – the write-off of doubtful debts in correspondence with accounts receivable accounts or reduction of accrued reserves in correspondence with the account of income.

Improvement of cashless settlements is the introduction of a transaction for the payment of goods, services, and other payments through the Internet with the use of electronic payment facilities.

To organize timely settlements with debtors and creditors, it is necessary to introduce modern information technologies.

Nowadays Internet-banking is becoming one of the types of remote banking services, which means access to accounts and account operations is provided at any time and from any computer over the Internet. This type of calculation would be expedient for budget institutions, adapting it to the terms of service of the Treasury. At the same time, the budget institution saves time on the trip to the bank and the lack of queues.

In the computerization of accounting in budgetary institutions, to analytical accounts of subaccounting accounts with counterparties, it is necessary to open the parameters that would characterize the time of occurrence and delay. Separate accounts are already practicing the exchange of electronic documents. With the help of computer and information technologies, a budgetary institution will be able to exchange contracts, invoices, certificates, send tax invoices. After all, electronic document circulation not only provides instant messaging, but also has all the properties of a paper document.

The scientific novelty consists in strengthening the theoretical substantiation and development of methodical approaches and proposals for improving the implementation of settlements in budgetary institutions.

Key words: government agencies, public sector accounting plans, prepayment, receivables, payables, bad debts, counterparties, contracts, debt assessment, maturity, reserve of doubtful debts, documentation.

Надійшла 18.04.2018 р.

УДК 338.43

СВИНОУС І.В., д-р екон. наук

ШЕПЕЛЬ Т.П., канд. екон. наук, докторант

СТЕПУРА Л.М., здобувач

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ І МІСЦЕ ДОХОДІВ ВІД ОСГ У ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТУ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Проведено дослідження ролі і місця особистих селянських господарств у формуванні бюджету сільських домогосподарств. Орієнтація на виробництво та реалізацію продукції тваринництва пов'язано в першу чергу з наявною матеріально-технічною базою та виробничою орієнтацією сільських домогосподарств.

Аналіз виробництва сільськогосподарської продукції свідчить про досить високу стійкість ОСГ до трансформаційних перетворень економіки країни, причому в процесі соціально-економічних перетворень економіки суттєво змінюється місце і роль особистих селянських господарств.

Необхідно відзначити, що в 2016 р. близько 46,4 % сільських домогосподарств не отримували доходи від реалізації продукції отриманої від особистого селянського господарства. Аналізуючи цей показник можемо констатувати, що дана категорія сільських домогосподарств використовує повністю отриману сільськогосподарську продукцію для задоволення власних потреб в продуктах харчування чи повністю відмовилась від його ведення. Це зумовлено складною демографічною ситуацією в сільських населених пунктах та переорієнтацією на інші джерела надходження грошових коштів членів сільських родин.

В нинішніх умовах визначити перспективи подальшого розвитку особистого селянського господарства, як джерела доходів сільських домогосподарств неможливо, оскільки враховуючи існуючий диспаритет між селом і містом у сфері соціального та економічного розвитку, а також наявність земельних площ, які знаходяться в приватній власності та потреби у свіжій, екологічно чистій продукції, виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції здійснюватиметься в особистих селянських господарствах.

Встановлено, що на розвиток особистого селянського господарства впливатиме середовище сільського співтовариства, в якому знаходяться селяни. З іншого боку, молоде покоління жителів села, яке виховане в квазіринковому середовищі, та зростання рівня доходів сільського населення і одержання сільськогосподарської продукції у великотоварному виробництві створює всі передумови для відмови від отримання її в особистих селянських господарствах.

Ключові слова: дохід, реалізація, бюджет, сільське домогосподарство, збут, тваринництво, рослинництво.

Постановка проблеми. Серед соціально-економічних проблем розвитку особистого селянського господарства особливе місце належить проблемі його прибутковості, що тісно пов'язано зі способами реалізації виробленої в ньому продукції. Суть цієї особливості полягає в тому, що сама прибутковість, а інакше економічна доцільність ведення господарства, є головною умовою існування ОСГ. Вона визначала і буде, мабуть, ще довго визначати не тільки його існування, а й структуру, розміри, способи реалізації продукції, загальний психологічний настрій та відношення до нього.

Особливість цієї проблеми полягає і в тому, що через призму такого показника як дохідність, найчіткіше виявляються суперечності економічного й соціального плану – це між суспільною зацікавленістю і потребою в існуванні особистого господарства і тими негативними наслідками, які воно несе.

Особисті селянські господарства відіграють неоднакову соціально-економічну роль у життєдіяльності сільських та міських домогосподарств залежно від соціально-демографічних її характеристик, умов господарювання.

Саме через ці причини проблему дохідності необхідно розглядати не з погляду статистичного узагальнення на макрорівні, а з позицій детального аналізу всіх чинників, що впливають на неї, на рівні окремих соціальних груп, враховуючи відмінності регіонів та їх рівень господарювання. Так само за дослідження реальної ситуації слід виходити не з чинників, покликаних створити певні умови для існування ОСГ, а з практичного досвіду. Тільки після цього з'являється можливість узагальнити й здійснити аналіз реальної ролі доходів від особистого селянського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах становлення ринкових відносин в Україні дослідженню особистих селянських господарств приділяли увагу І. Баланюк, О. Біттер, О. Варченко, Д. Крисанов, В. Липчук, В. Лисенко, І. Прокопа, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Їхні наукові праці важливі з позицій формування сучасних економічних поглядів на проблеми розвитку та функціонування особистих селянських господарств.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових розробок, певні теоретичні та науково-практичні проблеми функціонування в особистих селянських господарствах як джерела формування бюджету сільських домогосподарств потребують поглибленого дослідження.

Метою дослідження є розробка методичних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки ролі і місця доходів від ОСГ за формування бюджету сільських домогосподарств.

Матеріал та методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою даного дослідження є фундаментальні концепції функціонування домогосподарств у різних економічних системах, наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців з питань людського капіталу. Важливу роль в методиці дослідження відіграли системний і комплексний підходи, єдність використання динамічного і статичного підходів, що відкрило нові сторони функціонування сільського домогосподарства як суб'єкта економічних відносин у взаємодії із його інституційним середовищем.

Основні результати дослідження. Сучасна політика відносно ОСГ враховує багато чинників, з якими пов'язано його існування, позитивні й негативні сторони, які є супутниками цього явища. Та все ж стверджувати, що проблема впливу доходів від ОСГ на економічну, соціальну активність жителя сільських населених пунктів у сфері суспільного виробництва вивчена і враховується за розробки тих чи інших законодавчих актів, було б передчасним. Аналогічна ситуація складається щодо ролі, яку відіграють доходи від ОСГ, у підвищенні життєвого рівня сільської сім'ї [1-4].

Наведені розрахунки свідчать, що у 2010–2016 рр. основним джерелом формування доходів від реалізації продукції ОСГ було тваринництво. Упродовж досліджуваного періоду виручка від реалізації продукції тваринництва збільшилася на 61,84 % у розрахунку на 100 сільських домогосподарств. Водночас зросла частка в структурі реалізації сільськогосподарської продукції на 7,27 в.п. Таку структуру доходів ОСГ можна пояснити їхньою спеціалізацією на вирощуванні продукції тваринництва. Пріоритет у розвитку тваринництва в ОСГ формується насамперед підвищеним попитом саме на продукцію тваринного походження (табл. 1).

Орієнтація на виробництво та реалізацію продукції тваринництва обумовлено в першу чергу наявною матеріально-технічною базою та виробничою спрямованістю сільських домогосподарств [5-6]. Крім того, в умовах кризи виробництва продукції тваринництва в сільськогоспо-

дарських підприємствах стали ситуативними основні виробники продукції молочного й м'ясного скотарства та свинарства.

Таблиця 1 – Динаміка складових доходу від реалізації продукції, що надійшла від ведення особистого селянського господарства та самозаготівель (в розрахунку на 100 сільських домогосподарств)

Рік	Всього		Продукти рослинництва		Продукти тваринництва		Продукти лісу, рибальства, мисливства	
	грн	%	грн	%	грн	%	грн	%
2010	321805,12	100	87980,47	27,34	225907,13	70,20	7917,52	2,46
2011	328436,84	100	70002,55	21,31	249808,65	76,06	8625,64	2,63
2012	319529,49	100	69451,89	21,74	241786,15	75,67	8291,45	2,59
2013	335375,79	100	67005,26	19,98	260759,37	77,75	7611,16	2,27
2014	377494,34	100	70746,31	18,74	300169,50	79,52	6578,53	1,74
2015	447722,11	100	100098,07	22,36	340896,51	76,14	6727,53	1,5
2016	471914,26	100	97951,45	20,76	365606,31	77,47	8356,50	1,77
2016 р. в % 2010 р.	146,65		111,33	-6,58 в.п.	161,84	7,27 в.п.	105,54	0,69 в.п.

Аналіз виробництва сільськогосподарської продукції свідчить про досить високу стійкість ОСГ до трансформаційних перетворень економіки країни, причому в процесі соціально-економічних перетворень економіки суттєво змінюється місце і роль особистих селянських господарств [7-9].

Одним із чинників забезпечення економічної стійкості особистих селянських господарств є те, що завдяки відмінностям у галузевій структурі та спеціалізації виробництва вони не конкурують із великими сільськогосподарськими підприємствами. Склалася ситуація, коли селянські господарства збільшують виробництво саме тієї продукції, обсяги якої зменшують сільськогосподарські підприємства [10-12].

Необхідно відзначити, що в 2016 р. близько 46,4 % сільських домогосподарств не отримували доходи від реалізації продукції отриманої від особистого селянського господарства (табл. 2). Аналізуючи цей показник можемо констатувати, що дана категорія сільських домогосподарств використовує повністю отриману сільськогосподарську продукцію для задоволення власних потреб в продуктах харчування чи повністю відмовилась від його ведення. Це зумовлено складною демографічною ситуацією в сільських населених пунктах та переорієнтацією на інші джерела надходження грошових коштів членів сільських родин [13-15].

Таблиця 2 – Групування сільських домогосподарств за рівнем доходів від ведення особистого селянського господарства (в розрахунку на 1 сільське домогосподарство/ в рік)

Група за доходами від ОСГ, грн	Частка домогосподарств, %	Дохід від ОСГ на 1 домогосподарство, грн	У т.ч.				Доходи ОСГ в % до сукупних ресурсів
			дохід від продажу продуктів рослинництва	дохід від продажу продуктів самозаготівлі	дохід від продажу худоби, птиці, бджіл	дохід від продажу продуктів тваринництва	
0	46,4	0	0	0	0	0	0,0
0,1-1000	9,7	473	273	20	43	136	0,8
1001-5000	14,6	2654	1124	102	668	760	3,7
5001-10000	8,8	7547	1588	326	1740	3894	9,1
10001-20000	10,6	14475	1803	253	3268	9151	15,5
20001-30000	5,3	24288	2498	112	5713	15965	25,9
більше 30000	4,6	47144	7089	121	9973	29961	39,5
Усього	100,0	6080	980	84	1361	3656	8,1

У сільських домогосподарствах 2 групи в структурі доходів від ведення ОСГ найбільшу питому вагу займає реалізація продукції рослинництва. Можна припустити, що це сільські домогосподарства, які не утримують сільськогосподарських тварин, оскільки не використовують лишки продукції рослинництва на корм та мають незначні площі землекористування і розташовані в приміській зоні (можуть реалізувати овочі та зелень у свіжому вигляді).

Ключовим фактором забезпечення підвищення рівня добробуту сільських домогосподарств у розвинутих країнах і тих, що розвиваються, є збільшення частки доходів домогосподарств від

несільськогосподарської діяльності [16-17]. Так, середнє господарство США з 1999 до 2015 рр. формує 85-95 % свого доходу із несільськогосподарських джерел порівняно з 50 % у 1960 році [18].

У нашій країні все навпаки. Доходи від ведення особистого підсобного господарства складають від 30 % і більше у структурі сукупних ресурсів домогосподарств (7 група сільських домогосподарств).

Необхідно відзначити, що для 6-7 груп сільських домогосподарств доходи від ведення ОСГ займають досить значне місце в структурі сукупних ресурсів. На нашу думку, дана категорія сільських домогосподарств здійснює підприємницьку діяльність і є складовою «тіньової» економіки, оскільки їх діяльність не оподатковується.

Так, відповідно до ст.165 Податкового кодексу України до складу загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника не включаються доходи, отримані від продажу власної сільськогосподарської продукції, що вирощена, відгодована, виловлена, зібрана, виготовлена, вироблена, оброблена або перероблена безпосередньо фізичною особою на земельних ділянках, наданих їй у розмірах, встановлених Земельним кодексом України для ведення:

1) садівництва та для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибні ділянки) та/або для індивідуального дачного будівництва. При цьому, якщо власник сільськогосподарської продукції має ще земельні частки (паї), виділені в натурі (на місцевості), але не використовує їх (здає в оренду або обслуговує), отримані ним доходи від продажу сільськогосподарської продукції не включаються до загального місячного (річного) оподаткованого доходу;

2) особистого селянського господарства або земельні частки (паї), виділені в натурі (на місцевості), сукупний розмір яких не перевищує 2 гектари. При цьому, розмір земельних ділянок, зазначених у пункті 1, а також розмір виділених в натурі (на місцевості) земельних часток (паїв), які не використовуються (здаються в оренду, обслуговуються), не враховуються [19].

Якщо розмір земельних ділянок перевищує 2 гектари, дохід від продажу сільськогосподарської продукції підлягає оподаткуванню на загальних підставах.

У разі продажу сільськогосподарської продукції (крім продукції тваринництва) її власник має подати податковому агенту копію довідки про наявність у нього відповідних земельних ділянок. Оригінал цієї довідки зберігається у власника сільськогосподарської продукції протягом строку позовної давності з дати закінчення її дії. Довідка видається сільською, селищною або міською радою за місцем податкової адреси (місцем проживання) платника податку протягом п'яти робочих днів з дня отримання відповідною радою письмової заяви про видачу такої довідки.

Під час продажу власної продукції тваринництва груп 1-5, 15, 16 та 41 УКТ ЗЕД, варто враховувати, що отримані від такого продажу доходи не є оподатковуваним доходом, якщо їх сума сукупно за рік не перевищує 100 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року. Такі фізичні особи здійснюють продаж зазначеної продукції без отримання довідки про наявність земельних ділянок.

Коли сума отриманого доходу перевищує встановлений розмір, фізична особа зобов'язана надати контролюючому органу довідку про самостійне вирощування, розведення, відгодовування продукції тваринництва, що видається у довільній формі сільською, селищною або міською радою за місцем податкової адреси (місцем проживання) власника продукції тваринництва. Якщо довідкою підтверджено вирощування проданої продукції тваринництва безпосередньо платником податку, оподаткуванню підлягає дохід, що перевищує 100 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року.

У разі продажу фізичною особою іншій фізичній особі, самостійно вирощеної сільськогосподарської продукції на земельних ділянках, наданих їй у розмірах, встановлених Земельним кодексом України, такі доходи не підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб і не відображаються у річній податковій декларації про майновий стан і доходи.

Водночас якщо платник податку не підтвердить самостійне вирощування, розведення, відгодовування продукції тваринництва, доходи від продажу якої він отримав, такі доходи підлягають оподаткуванню на загальних підставах.

Згідно із Довідником ознак доходів, наведених у додатку до Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку, доходи від відчуження безпосередньо

власником сільськогосподарської продукції, включаючи продукцію первинної переробки (пп.165.1.24 п.165.1 ст.165 Податкового кодексу України), відображаються у податковому розрахунку за ф. №1ДФ за ознакою доходу «148» [19].

Необхідно відзначити, що протягом 2005-2016 рр. спостерігається зростання обсягів реалізації зерна зернових культур та насіння соняшнику, а також овочів, плодів та ягід. При цьому відбувається суттєве скорочення обсягів збуту основних видів тваринницької продукції (табл. 3).

Таблиця 3 – Динаміка реалізації основних видів сільськогосподарської продукції господарствами населення України

	Рік					2016 р. в % до	
	2005	2010	2014	2015	2016	2005 р.	2015 р.
Продукція рослинництва							
Зернові та зернобобові культури	1451,8	1980,5	3650,2	4185,2	4397,5	302,9	105,1
Олійні культури	324,7	652,1	1029,6	1110,7	1325,8	408,3	119,4
Картопля	786,3	704,5	708,5	688,1	644,9	82,0	93,7
Овочі	718,2	830,9	998,6	995,9	947,1	131,9	95,1
Плоди та ягоди	205,9	228,0	324,2	453,9	295,2	143,4	65,0
Продукція тваринництва							
Сільськогосподарські тварини (у живій масі), тис. т	424,2	433,7	379,0	326,7	288,1	67,9	88,2
Молоко, тис. т	5665,3	4308,8	4142,4	3800,7	3551,9	62,7	93,5
Яйця, млн шт.	677,9	489,4	458,9	452,0	461,9	68,1	102,2
Вовна, т	361,1	1058,4	6,3	2,9	4	1,1	137,9

Скорочення обсягів реалізації основних видів тваринницької продукції господарствами населення зумовлено проявом кризових явищ, а також певною інформаційною політикою державних та місцевих органів влади щодо заборони реалізації молока та продукції м'ясного тваринництва, яка отримана в сільських домогосподарствах. Згідно з вимогами договору з ЄС Україна мала відмовитися від домашньої молочної продукції з 1 січня 2018 року [21-22]. Так, згідно з новим ДСТУ в Україні мали б залишитися три сорти молока: екстра, вищий і перший. Через це у деяких регіонах України переробники молока вже з перших чисел 2018 року почали готуватися до цього, щоб зіграти на випередження та перейти на новий стандарт.

Однак наразі ситуація не є критичною для особистих селянських господарств, які виробляють домашнє молоко. Адже Мінагрополітики наприкінці 2017 року рекомендувало запровадити в дію Державний стандарт України (ДСТУ) 3662: 2015 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови» з 1 липня 2018 року. Тобто на півроку пізніше, аніж це передбачено у договорі з ЄС. Таке рішення підтримали Держветфітослужба, ДП «Укрметртестстандарт», ДП «УкрНДНЦ» та ряд профільних асоціацій, які подали свої пропозиції до розробленої редакції.

Це означає, що наразі другий сорт молока (так зване домашнє), від якого повинні були відмовитися в новій версії ДСТУ, офіційно залишається легальним варіантом за реалізації сировини для промислової переробки. Оператори ринку побоювалися, що таке рішення (заборона з 1 січня 2018 року) могло б привести до непередбачуваних наслідків, як для молочної галузі загалом, так і для населення в сільській місцевості.

Заборона продажу м'яса худоби подвірного забою – це не пряма вимога Європи в рамках асоціації з ЄС, як прийнято вважати. Насправді в самому тексті угоди ні обмежень для домашнього м'яса, ні конкретних термінів, в які повинна укластися наша країна, позбавляючись від «сумнівного» продукту, немає [23].

Заборонено інше – прийом худоби подвірного забою на промислову переробку. Це вже була вимога СОТ і вона запроваджена з 2010 року. Що ж до продажу такого м'яса на ринках, то вона мала набрати чинності у 2014 році, але була відкладена.

В законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів», зазначено, що «з 1 січня 2025 року продукти, отримані в результаті забою не на бойні, можуть використовуватися виключно для особистого споживання або реалізації на агропромисловому ринку в межах 50 км від місця забою» [24]. Причому це дозволяється лише за умови, що перед забоєм худоба підлягає обов'язковому державному контролю, як і саме м'ясо, призначене для продажу.

Однак у травні 2017 року були прийняті чергові правки до закону.

У статті 32, зокрема, зроблено наголос, що забороняється обіг м'яса без нанесених на частини туш знаків придатності. А такі знаки можуть наноситися тільки на бойні і тільки якщо в результаті предзабійного і післязабійного огляду не виявилися причини, за якими м'ясо може бути визнано непридатним для споживання людиною.

Ця норма буде введена не відразу: в перехідних положеннях до закону вказано, що вона вступить в силу через два роки з моменту опублікування – тобто з 2019 року.

Необхідно зазначити, що протягом 2012-2016 рр. спостерігається зростання реалізаційних цін на основні види сільськогосподарської продукції господарств населення (табл.4).

Таблиця 4 – Динаміка реалізаційних цін на основні види сільськогосподарської продукції господарств населення

	Рік					2016 р. в до %	
	2012	2013	2014	2015	2016	2012 р.	2015 р.
Зернові та зернобобові культури	1726,7	1493,4	1776,9	2805,4	3059,7	177,2	109,1
Олійні культури	3425,6	2701,5	3455,3	6708,3	7835,1	228,7	116,8
Цукрові буряки	399,7	382,2	336,5	631,6	869,4	217,5	137,7
Картопля	1616,0	3193,3	2545,7	3566,6	3731,6	230,9	104,6
Овочі	2803,9	3542,7	4190,7	7557,3	5844,0	208,4	77,3
Плоди та ягоди	5985,4	6412,5	7569,5	9790,9	13214,0	220,8	135,0
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	16803,9	16531,5	17883,9	25345,9	26542,8	158,0	104,7
Молоко	2687,1	3108,0	3189,9	3619,9	4351,4	161,9	120,2
Яйця, за тис. шт	979,7	1014,3	1169,9	1749,2	1774,0	181,1	101,4
Вовна, за ц	723,2	664,9	498,4	802,1	1495,4	206,8	186,4

Як свідчать дані таблиці 4 рівень цін протягом досліджуваного періоду зріс майже вдвічі, за виключенням основних видів тваринницької продукції (крім вовни) та зерна зернових культур. Це зумовлено інфляційними процесами, які відбуваються в економіці нашої країни.

За статистичними даними, основна кількість сільськогосподарської продукції, яка вирощена в ОСГ реалізується переробним підприємствам та за "іншими каналами", тобто торгово-посередницьким структурам.

Як свідчать результати досліджень науковців, основними причинами реалізації її заготівельним організаціям і торгово-посередницьким структурам, які працюють на агентських умовах, є:

1. Економія торгово-збутових витрат.
2. Відсутність навичок щодо їх реалізації [25-27].

Аналізуючи проблеми реалізації сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах, вважаємо за доцільне наголосити, що основним продавцем на стихійних ринках є безпосередньо сільськогосподарський товаровиробник. За численними спостереженнями, реалізація продукції здійснюється в антисанітарних умовах, по-іншому – "із землі" [28-30]. Проте на відсутність покупців з боку продавців нарікань немає. І це тоді, коли на міських роздрібних продовольчих ринках торгівлі площі вільні.

На наше переконання, реалізація на стихійних ринках – це анахронізм розвинутого суспільства, що слугує показником у першу чергу низького рівня життя та примітивної культури харчування. Адже тваринницька продукція, яка реалізується через згаданий канал, не пройшла відповідного ветеринарно-санітарного контролю. Крім того середовище, в якому здійснюється продаж, сприяє бактеріологічному її забрудненню.

У процесі дослідження було з'ясовано основні причини, що стимулюють до продажу-купівлі продуктів харчування на стихійних ринках.

Продавців:

1. Відсутність ветеринарно-санітарного контролю.
2. Економія на сплаті за оренду торгового місця та вартості обов'язкових послуг, які надає адміністрація ринку.
3. Короткий термін реалізації продукції.

Покупців:

1. Відносно низький рівень цін.
2. Відсутність необхідності витратити додатковий час на візит на роздрібний продовольчий ринок.

Сільськогосподарську продукцію зазвичай на стихійних продовольчих ринках купують міські жителі з низьким рівнем доходів.

Висновки. Доведено, що у нинішніх умовах визначити перспективи подальшого розвитку особистого селянського господарства, як джерела доходів сільських домогосподарств неможливо, оскільки враховуючи існуючий диспаритет між селом і містом у сфері соціального та економічного розвитку, а також наявність земельних площ, які знаходяться в приватній власності та потреби у свіжій, екологічно чистій продукції, виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції здійснюватиметься в особистих селянських господарствах. Основними споживачами будуть в переважній більшості сільські жителі, що зумовить формування внутрішньосільського продовольчого ринку. Крім того, на розвиток особистого селянського господарства впливатиме середовище сільського співтовариства, в якому знаходяться селяни. З іншого боку, молоде покоління жителів села, яке виховане в квазіринковому середовищі, та зростання рівня доходів сільського населення і одержання сільськогосподарської продукції у великотоварному виробництві створює всі передумови для відмови від отримання її в особистих селянських господарствах. Очевидно, що в стратегічних програмах розвитку сільських територій, що формуються на різних рівнях управління доцільно передбачити напрями диверсифікації доходів сільського населення за рахунок сприяння у створенні малих сільськогосподарських структур на основі кооперації, підвищенні підприємницьких здібностей у сільського населення та лідерства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Тенденції і перспективи розвитку особистих селянських господарств. Економіка АПК. 2018. № 1. С. 11.
2. Губені Ю.Е., Коверко Ю.О., Осіщук П.О. Розвиток особистих селянських господарств в умовах інституціональних змін. Економіка України. 2017. № 3. С. 59-67.
3. Розвиток селянських господарств в умовах трансформацій аграрного сектору економіки / Малік М.Й. та ін. За ред. М. Й. Маліка. К.: ННЦ ІАЕ, 2017. 84 с.
4. Свиноус І.В., Ібатулін М.І. Розвиток кооперативних зв'язків при виробництві і збуту продукції особистими селянськими господарствами. Інноваційна економіка. 2015. № 3. С. 180-184.
5. Тулуш Л.Д., Грищенко О.Ю. Трансформація високотоварних господарств населення в суб'єкти підприємництва: податково-бюджетні аспекти. Економіка АПК. 2018. № 1. С. 40.
6. Удова Л.О. Особисті селянські господарства у системі обов'язкових платежів. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 3. С. 455-462.
7. Яворська Т.І., Франчук І.Б. Трансформація особистих селянських господарств у підприємницькі структури. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 3 (27). С. 48-52.
8. Соколова А.О., Голій Н.П. Особисті селянські господарства як стабілізуюча ланка у виробництві продукції тваринництва Волинської області. Продуктивність агропромислового виробництва економічні науки. 2013. Вип. 24. С. 52-58.
9. Войнич Л. Й. Особисті селянські господарства у формуванні кооперативних організацій. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. 2010. Т. 12, № 2(5). С. 18-21.
10. Кропивко М. Особисті селянські господарства: феномен чи об'єктивні обставини? Економічний дискурс. 2016. Вип. 1. С. 11-21.
11. Маркович Н.В. Особисті селянські господарства Львівщини: продуктивність, ефективність, перспективи. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 8. С. 41-45.
12. Науменко В.В. Особисті селянські господарства Херсонщини, їх особливості та перспективи розвитку. Продуктивність агропромислового виробництва. 2016. № 28. С. 86-94.
13. Юрчишин В. Концептуально важливий науковий погляд на господарства населення України. Економіка України. 2012. № 4. С. 86-87.
14. Ярема Л.В. Розвиток сільського господарства Тернопільської області та його вплив на рівень життя сільського населення. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2013. Вип. 181(1). С. 8-14.
15. Решитько Т.В. Особливості зайнятості та доходів населення в особистих селянських господарствах. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2014. Вип. 25. С. 78-84.
16. Булах Т.М., Плахотнікова Л.О. Особисті господарства та їхня роль у формуванні рівня добробуту сільського населення. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 2. С. 195-198.
17. Кальченко С.В. Шляхи оптимізації оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в господарствах населення. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 2. С. 84-87.
18. Кропивко М.М. Формальні об'єднання господарств населення виробничої сфери сільського господарства. Сталий розвиток економіки. 2014. № 2. С. 168-176.

19. Податковий кодекс України редакція від 23.02.2017 № 1910-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page/>
20. Кропивко М.М. Формальні об'єднання господарств населення виробничої сфери сільського господарства. Сталій розвиток економіки. 2014. № 2. С. 168-176.
21. Запша Г.М., Дідур Г.І. Господарства населення в аграрному виробництві регіонів України. Агросвіт. 2015. № 8. С. 3-6.
22. Талавира М.П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій. К: Вид-во НАУ, 2008. 384 с.
23. Крисанов Д., Удова Л., Варченко О. Сільські домогосподарства України в умовах глобалізації. Економіст. 2012. № 4. С. 32-39.
24. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. № 771/97-ВР (у редакції Закону України № 406- VII від 11.08.2013 р.) URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1086.726.0>
25. Свиноус І.В. Економічні аспекти функціонування особистих селянських господарств: монографія. К.: Аграр Медіа Груп, 2010. 414 с.
26. Тулуш Л.Д. Формування механізму оподаткування доходів від ведення особистого селянського господарства. Науковий вісник Національного університету ДПС України. Серія: Економіка, право. 2010. №1. С. 144–151.
27. Збарський В.К., Непочатенко О.О. Особисте селянське господарство у забезпеченні продовольчої безпеки України: зб. наук. пр. Уманського національного університету садівництва / А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. Умань, 2011. Вип. 76. Ч. 2: Економіка. 412 с.
28. Гринчук Ю.О., Свиноус І.В. Методичні підходи до трактування поняття “особисте селянське господарство” як форми дрібнотоварного виробництва. Економіка та управління АПК: зб. наук. пр. Білоцерк. нац. аграрн. ун-т. Біла Церква, 2012. Вип. 8 (95).
29. Лютик Т.В. Економіко-організаційний механізм функціонування особистих селянських господарств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02. Х., 2006. 20 с.
30. Бондаренко Н.М. Сутнісні аспекти самозайнятості в особистих селянських господарствах. Вісник Полтавської державної аграрної академії. Сер.: Економіка. Полтава, 2006. № 4. URL: http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2006/04/r7_4_20.

REFERENCES

1. Malik, M.J., Shpykuljak, O.G. (2018). Tendencii i perspektyvy rozvytku osobystyh seljans'kyh gospodarstv [Trends and prospects for the development of personal peasant farms]. *Ekonomika APK*. № 1, 11 p.
2. Gubeni, Ju. E., Koverko, Ju.O., Osishhuk, P.O. (2017). Rozvytok osobystyh seljans'kyh gospodarstv v umovah instytsional'nyh zmin [Development of private peasant farms in conditions of institutional changes.]. *Ekonomika Ukrainy*. No 3, pp. 59-67.
3. Malik, M.J., Kropyvko, M.M., Mamchur, V.A. (2017). Rozvytok seljans'kyh gospodarstv v umovah transformacij agrarnogo sektoru ekonomiky [Development of peasant farms in the conditions of transformation of the agrarian sector of the economy]. K., NNC IAE. 84 p.
4. Svnous, I.V., Ibatullin, M.I. (2015). Rozvytok kooperatyvnyh zv'jazkiv pry vyrobnyctvi i zbutu produkciï osobystymy seljans'kymy gospodarstvamy [Development of cooperative ties in the production and sale of products by private peasant farms]. *Innovacijna ekonomika*. No 3, pp. 180-184.
5. Tulush, L.D., Gryshhenko, O.Ju. (2018). Transformacija vysokotovarnyh gospodarstv naselelnja v sub'jekty pidpryjemnyctva: podatkovu-bjudzhetni aspekty [Transformation of high-value households to entrepreneurs: tax-budget aspects]. *Ekonomika APK*. No 1, 40 p.
6. Udova, L.O. (2014). Osobysti seljans'ki gospodarstva u systemi obov'jazkovykh platezhiv [Personal peasant farms in the system of mandatory payments]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*. No 3, pp. 455-462.
7. Javors'ka, T.I., Franchuk, I.B. (2014). Transformacija osobystyh seljans'kyh gospodarstv u pidpryjemnyctvi struktury [Transformation of private peasant farms into entrepreneurial structures]. *Zbirnyk naukovykh prac Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu (ekonomichni nauky)*. No 3(27), pp. 48-52.
8. Sokolova, A.O. Golij, N.P. (2013). Osobysti seljans'ki gospodarstva jak stabilizujucha lanka u vyrobnyctvi produkciï tvarynnyctva Volyns'koi oblasti [Personal peasant farms as a stabilizing link in the production of livestock products in the Volyn region.]. *Produktyvnist' agropromyslovogo vyrobnyctva. ekonomichni nauky*. Vol. 24. pp. 52-58.
9. Vojnycha, L.J. (2010). Osobysti seljans'ki gospodarstva u formuvanni kooperatyvnyh organizacij [Personal peasant farms in the formation of cooperative organizations]. *Naukovyj visnyk L'vivs'kogo nacional'nogo universytetu veterynarnoi' medycyny ta biotehnologij im [Scientific herald of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology]. G'zhyckogo*. Vol. 12, № 2(5), pp. 18-21.
10. Kropyvko, M. (2016). Osobysti seljans'ki gospodarstva: fenomen chy ob'ektyvni obstavy? [Personal peasant farms: a phenomenon or objective circumstances?]. *Ekonomichnyj dyskurs*. Vol. 1, pp. 11-21.
11. Markovyh, N.V. (2016). Osobysti seljans'ki gospodarstva L'vivshhyny: produktyvnist', efektyvnist', perspektyvy [Personal peasant farms of Lviv region: productivity, efficiency, prospects]. *Visnyk Odes'kogo nacional'nogo universytetu. Serija : Ekonomika*. No. 21, Vol. 8, pp. 41-45.
12. Naumenko, V.V. (2016). Osobysti seljans'ki gospodarstva Hersonshhyny, i'h osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku [Personal peasant farms of the Kherson region, their peculiarities and prospects of development.]. *Produktyvnist' agropromyslovogo vyrobnyctva*. No 28, pp. 86-94.
13. Jurchyshyn, V. (2012). Konceptual'no vazhlyvyj naukovyj pogljad na gospodarstva naselelnja Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. [Conceptually important scientific view of the economy of the population of Ukraine. *Ukraine economy*]. No 4, pp. 86-87.

14. Jarema, L.V. (2013). Rozvytok sil'skogo gospodarstva Ternopil'skoi oblasti ta jogo vplyv na riven' zhyttja sil'skogo naselennja [The development of agriculture in the Ternopil region and its impact on the living standards of the rural population]. *Naukovyj visnyk Nacional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy*. Ser. : Ekonomika, agrarnyj menedzhment, biznes. Vol. 181(1), pp. 8-14.
15. Reshyt'ko, T.V. (2014). Osoblyvosti zajnjatosti ta dohodiv naselennja v osobystyh seljans'kyh gospodarstvach [Peculiarities of employment and income of the population in private peasant farms]. *Naukovi pracj Kirovograds'kogo nacional'nogo tehničnogo universytetu*. Ekonomichni nauky. Vol. 25, pp. 78-84.
16. Bulah, T.M., Plahotnikova, L.O. (2013). Osobyty gospodarstva ta i'hnja rol' u formuvanni rivnja dobrobutu sil'skogo naselennja [Personal farms and their role in shaping the welfare of the rural population.]. *Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. No 2, pp. 195-198.
17. Kal'chenko, S.V. (2014). Shljahy optymizacii' ocinky ekonomichnoi' efektyvnosti sil'skogospodars'kogo vyrobnytva v gospodarstvach naselennja [Ways of optimization of estimation of economic efficiency of agricultural production in households]. *Zbirnyk naukovykh prac' Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologičnogo universytetu (ekonomichni nauky)*. No 2, pp. 84-87.
18. Kropyvko, M.M. (2014). Formal'ni ob'jednannja gospodarstv naselennja vyrobnychoi' sfery sil'skogo gospodarstva [Formal associations of households of the agricultural production sector]. *Stalij rozvytok ekonomiky*. No 2, pp. 168-176.
19. Podatkovyj kodeks Ukrainy redakcija vid 23.02.2017. No 1910-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page/>
20. Kropyvko, M.M. (2014). Formal'ni ob'jednannja gospodarstv naselennja vyrobnychoi' sfery sil'skogo gospodarstva [Formal associations of households of the agricultural production sector]. *Stalij rozvytok ekonomiky*. No 2, pp. 168-176.
21. Zapsha, G.M., Didur, G.I. (2015). Gospodarstva naselennja v agrarnomu vyrobnytvi regioniv Ukrainy [Households in the agrarian production of the regions of Ukraine]. *Agrosvit*. № 8, pp. 3-6.
22. Talavyrja, M.P. (2008). Organizacijno-ekonomičnyj mehanizm derzhavnoi' pidtrymky rozvytku sil'skyh terytorij [Organizational and Economic Mechanism of State Support to the Development of Rural Areas]. K., Vyd-vo NAU, 384 p.
23. Krysanov, D., Udova, L., Varchenko, O. (2012). Sil'ski domogospodarstva Ukrainy v umovah globalizacii' [Rural Households of Ukraine in the Conditions of Globalization.]. *Ekonomist*. No 4, pp. 32-39.
24. Zakon kraïny «Pro bezpechnist' ta jakist' harchovykh produktiv» vid 23.12.97 r. No 771/97-VR (u redakcii' Zakonu Ukrainy № 406 – VII vid 11.08.2013 r.) URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1086.726.0>
25. Svnous, I.V. (2010). Ekonomichni aspekty funkcionuvannja osobystyh seljans'kyh gospodarstv: monografija [Economic aspects of the functioning of individual peasant farms: monograph]. K., Agrar Media Grup, 414 p.
26. Tulush, L.D. (2010). Formuvannja mehanizmu opodatkovannja dohodiv vid vedennja osobystogo seljans'kogo gospodarstva [Formation of the mechanism of taxation of income from the management of a private peasant economy]. *Naukovyj visnyk Nacional'nogo universytetu DPS Ukrainy*. Serija: Ekonomika, pravo. No 1, pp. 144–151.
27. Zbars'kyj, V.K., Nepochatenko, O.O. (2011). Osobyte seljans'ke gospodarstvo u zabezpechnni prodovol'choi' bezpeky Ukrainy [Personal peasant economy in ensuring food security of Ukraine.]. *Zb. nauk. pr. Umans'kogo nacional'nogo universytetu sadivnytva*. A.F. Golovchuk (vidp. red.) ta in. Uman'. Ekonomika. Vol. 76, No. 2, 412 p.
28. Grynchuk, Ju.O., Svnous, I.V. (2012). Metodychni pidhody do traktuvannja ponjattja "osobyte seljans'ke gospodarstvo" jak formy dribnotovarnogo vyrobnytva [Methodical approaches to the interpretation of the concept of "personal peasant economy" as a form of small-scale production]. *Ekonomika ta upravlinnja APK : zb. nauk. pr. Bilocerck. nac. agrarn. un-t. Bila Cerkva*. Vol. 8 (95).
29. Ljutyk, T. V. (2006). Ekonomiko-organizacijnyj mehanizm funkcionuvannja osobystyh seljans'kyh gospodarstv [Economic-organizational mechanism of functioning of personal peasant farms: author's abstract]: avtoref. dys. ... k.e.n. : 08.07.02. 20 p.
30. Bondarenko, N.M. (2006). Sutnisni aspekty samozajnjatosti v osobystyh seljans'kyh gospodarstvach [Essential aspects of self-employment in private peasant farms]. *Visnyk Poltav'skogo derzhavnoi' agrarnoi' akademii'*. Ser.: Ekonomika. No. 4, pp. 56-63.

Роль и место доходов от ЛСХ в формировании бюджета сельских домохозяйств Украины Свиноус И.В., Шепель Т.П., Степура Л.М.

Проведено исследование роли и места личных крестьянских хозяйств в формировании бюджета сельских домохозяйств. Ориентация на производство и реализацию продукции животноводства вызвано в первую очередь имеющейся материально-технической базой и производственной ориентацией сельских домохозяйств.

Анализ производства сельскохозяйственной продукции свидетельствует о достаточно высокой устойчивости ЛСХ в трансформационных преобразованиях экономики страны, причем в процессе социально-экономических преобразований экономики существенно меняется место и роль личных крестьянских хозяйств.

Необходимо отметить, что в 2016 г. около 46,4 % сельских домохозяйств не получали доходы от реализации продукции полученной от личного крестьянского хозяйства. Анализируя данный показатель можем констатировать, что данная категория сельских домохозяйств использует полностью полученную сельскохозяйственную продукцию для удовлетворения собственных потребностей в продуктах питания или полностью отказалась от его ведения. Данное обстоятельство вызвано сложной демографической ситуацией в сельских населенных пунктах и переориентацией на другие источники поступления денежных средств членов сельских семей.

В нынешних условиях определить перспективы дальнейшего развития личного крестьянского хозяйства как источника доходов сельских домохозяйств невозможно, поскольку учитывая существующий диспаритет между селом и городом в сфере социального и экономического развития, а также наличие земельных площадей, которые будут находиться в частной собственности и потребности в свежей, экологически чистой продукции, производство и реализация сельскохозяйственной продукции будет осуществляться в личных крестьянских хозяйствах.

Установлено, что на развитие личного крестьянского хозяйства будет влиять среда сельского сообщества, в котором находятся крестьяне. С другой стороны, молодое поколение жителей села, воспитанное в квазирыночной среде, и рост уровня доходов сельского населения и получения сельскохозяйственной продукции в крупнотоварном производстве создает все предпосылки для отказа от получения ее в личных крестьянских хозяйствах.

Ключевые слова: доход, реализация, бюджет, сельское домохозяйство, сбыт, животноводство, растениеводство.

The role and place of income from pf in the formation of the budget of agricultural households of Ukraine

Svinous I., Shepel T., Stepura L.

The role and place of personal peasant farms in the formation of the budget of rural households was conducted. The focus on production on the sale of livestock products is primarily due to the existing material and technical base and the industrial orientation of rural households.

Analysis of agricultural production show a high resistance to PF transformations of the economy, and in the process of socio-economic transformation of the economy significantly changing place and role of private farms.

The focus on production on the sale of livestock products is primarily due to the existing material and technical base and the industrial orientation of rural households. In addition, in the context of the crisis, livestock production in agricultural enterprises has become situational major producers of dairy and meat cattle breeding and pig breeding.

Analysis of agricultural production show a high resistance to PF transformations of the economy, and in the process of socio-economic transformation of the economy significantly changing place and role of private farms.

One of the factors behind the economic sustainability of private farms is that, due to differences in the sectorial structure and specialization of production, they do not compete with large agricultural enterprises. There was a situation where peasant farms increase the production of those products whose volumes are reduced by agricultural enterprises

It should be noted that in 2016, about 46.4% of rural households did not receive income from sales of products derived from their own peasant farms. Analyzing this indicator, we can state that this category of rural households uses fully obtained agricultural products to meet their own needs in food products, or completely abandoned its management. This circumstance is caused by the difficult demographic situation in rural settlements and the reorientation to other sources of cash flow of members of rural families.

Analyzing the problem of agricultural products produced in private farms, we consider it appropriate to emphasize that the main seller in the natural markets are directly agricultural producers. According to numerous observations, the sale of products is carried out in unsanitary conditions, in another way – "from the ground." However, there are no complaints about the lack of buyers on the part of sellers. And this is when the retail areas in the city are free trade areas.

According to our belief, realization on spontaneous markets is an anachronism of a developed society, which serves as an indicator of a low level of living and a primitive culture of food. After all, livestock products, which are realized through the mentioned channel, have not passed the appropriate veterinary and sanitary control. In addition, the environment in which the sale, contributes to bacteriological contamination.

In the current environment to determine the prospects for further development subsidiary farming as a source of income for rural households is impossible, because given the current disparity between rural and between the city in social and economic development and the availability of land area that will be in private ownership and the need for fresh, production and sale of agricultural products will be carried out in private farms.

It is established that the development of a personal peasant farm will be influenced by the environment of the rural community in which the peasants are located. On the other hand, the younger generation of villagers that steeped in atmosphere and rising rural incomes and agricultural products in obtaining production creates all the preconditions for not receiving it in private farms.

Key words: income, realization, budget, rural housebuilding, marketing, animal husbandry, plant growing.

Надійшла 24.04.2018 р.